

Uitgave van de Historische Kring Gende, 12e jaargang (2005) nummer 1
Colofon: laatste pagina

Ganita mare

Voorheen Marktpraat

Deze mare is bestemd voor:

Zie enveloppe/omslag /acceptgiro

Deze ansichtkaart werd op 12 juli 1928 uit Gendt verstuurd naar Boxmeer. Later is ze in Tongeren (België) terechtgekomen, waar de echtgenote van onze voorzitter, Ans Visser-Kuster, haar ontdekte op de zondagmorgenmarkt. We kregen de foto van haar cadeau toen we ons 20 jarig bestaan herdachten.

De foto is niet in Gendt opgenomen. Ze werd wel verzonden uit Gendt (volgens de postერი- en uit 'Gent') Meer hierover leest u op pagina 18.

De inhoud van deze Ganita mare:

2	Marktpraat wordt Ganita mare	2
3	Het nieuwe blad Ganita mare # Lezingen	3
4-5-6	Opening Villa Ganita	4-5-6
7	Met de Historische Kring naar de Bataven # Terugblik	7
8-9	De opstand van de Bataven tegen de Romeinen	8-9
10-11	Zr Jesualda en de enter	10-11
12-13	Ien 't Gendts: Daone Wal	12-13
14-15	De Marseillaise klonk voor Tieske	14-15
16	Wie kent deze tekening?# Onze webside	16
17	Eerder verschenen	17
18	Van villa Gannite marca naar Gendt	18
19	Wandkleed	19
20	Gendt wor ik van hou	20
21	Aanwinsten	21
22	Reacties van Leden	22
23	Leden - Colofon	23
24	Welkom	24

Van Ganite Marca naar Gendt

Lezing 27 april over de tweede wereldoorlog

Marktpraat wordt Ganita mare.

De eerste Marktpraat, 1994 nummer één, begint met de volgende mededeling:

"Tot nu toe werd elke publicatie vergezeld van een begeleidingsbrief. Deze gang van zaken gaat iets veranderen. De indeling zal meer de vorm krijgen van contactberichtenjes.

En om dat meteen maar duidelijk aan te geven, hebben we er een naam voor bedacht: "Marktpraat". Ons onderkomen heet MARCA XX, het is gesitueerd aan de Markt en ons secretariaat is op Markt 2. Vandaar."

De aangegeven redenen zijn er inmiddels niet meer. We vonden dat met onze verhuizing naar een nieuw gerenoveerd pand ook de namen van het gebouw en van ons contactorgaan daarop aangepast moeten worden.

We zaten in een voormalig gemeentehuis. We zitten nu weer in een voormalig gemeentehuis. We lopen gevaar dat de aanduiding van het gebouw die naam zal gaan krijgen: Het voormalige gemeentehuis, of oude gemeentehuis.

Er wordt gesproken van en ook al geschreven over het "Oude gemeentehuis" en dat hebben we liever niet.

We hebben dus een nieuwe naam gekozen.

Het gebouw mag met ere een villa genoemd worden.

Een van de oudste namen van onze woonplaats is Ganita.

Boven de ingang staat nu sedert 15 januari 2005:

Villa Ganita.

Vrij logisch is het dan ook dat we de naam Ganita voor ons contactorgaan ook wel zagen zitten.

Voor de naamkeuze voor de tekst zijn er nog al wat mogelijkheden. We noemen er een aantal:

"Boodschap, tijding, mededelingen, berichten, krant, bode, gazet, periodiek, revue, schrift, blad, journaal, tijdschrift, vlugschrift, pamflet, kroniek, rubriek, rapport, vlugmare, mare".

Mare, dat klinkt lekker bij Ganita. Het geeft tevens aan dat we wat te vertellen hebben. Het lijkt wel iets op Latijn en het oud Nederlandse woord komt daardoor niet in botsing met het Latijnse woord

Ganita. Het is dus geworden: **Ganita mare.**

Harrie Scholten

Toch wel een beetje jammer.

Het nieuwe blad Ganita mare

In onze vorige Marktpraat hebben wij uiteengezet dat we wegens kostenverhogingen in de nieuwe behuizing, de jaarlijkse bijdrage met 4 Euro moeten verhogen. Dit bedrag ziet u dan ook staan op de acceptgiro die u gelijktijdig met deze Ganita mare ontvangt.

U ziet meteen ook dat wij onze uitgave ook aangepast hebben. Een omslag met een fris geel kleurtje en wat andere aanpassingen gaan de Ganita mare sieren. U zult zich misschien wel afvragen hoe dit rijmt met een aankondigde bezuiniging. We leggen het uit:

Wij hebben al langer de indruk dat de **“Bijdragen van de Historische Kring Gente”** door maar een beperkt aantal leden, volgens ons systeem in een langzamerhand groeiend aantal mappen opgeborgen gaat worden.

Wij gaan dit systeem verlaten. De bijdragen zullen vanaf heden een onderdeel worden van Ganita mare. Op gezette tijden zullen wij voor u een index maken van de verschenen artikelen.

De gratis verstrekking van een map bij het aangaan van een lidmaatschap gaat nu tot een einde komen.

A: Vanaf heden (in 2005) kunnen nieuw aangemelde leden een eenvoudige tijdschriftencassette komen afhalen tijdens de openstellingstijden van Villa Ganita.

B: Dit jaar kunnen de nieuwe leden van 2004 en degenen die tot nu toe in dit jaar 2005 zijn aangemeld eveneens tijdens de openstellingsuren hun witte map desgewenst komen ruilen tegen een eenvoudige cassette. Dit omdat **Ganita mare** geen ponsgaten meer zal hebben.

We hebben deze maatregelen mede moeten nemen omdat we verwachten dat we de centen echt nodig zullen hebben. Onze excuses voor eventueel ongemak.

Harrie Scholten

Lezingen:

Rijn-IJssellinie als wapen tegen de Russen

Donderdag 17 maart 2005 houdt Erik de Reijer een lezing over de IJssellinie in de voormalige Raadzaal van **Villa Ganita** aan de Nijmeegsestraat 19 in Gendt.

Iedereen is welkom. Aanvang 20.00 uur en de toegang is gratis.

Begin jaren vijftig verschenen er in de Bemmelse polder, Ooypolder en langs de spoorlijn Arnhem-Nijmegen een aantal objecten waar ook de ‘Defensiedijk’ bij hoorde. Pas in 1977 werd duidelijk dat deze diende om de Russen tegen te houden. Toen verscheen het boek van Erik de Reijer ‘De IJssellinie 1950-1968’. Hij is ook voorzitter van de Stichting Functioneel Bunkerbeheer, die

ervoor willen zorgen dat de restanten van de Koude Oorlog strategie behouden blijven. De Historische Kring Gente heeft hem uitgenodigd om een lezing te houden met de titel: De Rijn-IJssellinie (1950-1968) als wapen tegen de Russen.

Tijdens de Cuba crisis van 1962, zagen de boeren op hun land achter het IJsselmeer verrassend veel water staan. Bijna niemand wist, dat de eerste fase van het supergeheime plan ‘IJssellinie’ in werking was gesteld, met het sluiten van de sluizen in de Afsluitdijk. Slechts een enkeling beseftte dat vervolgens de Waal bij Nijmegen, de Nederrijn bij Arnhem en de IJssel bij Olst door drijvende stuwen konden worden afgesloten. Daardoor zou de wijde omgeving van het gebied langs de Rijntakken onder water komen. De zware tanks van de Russen zouden stranden in de modder en de oostelijke provincies met een deel van Gelderland zouden aan het Rode Leger worden prijsgegeven. Bij Bommel was een dergelijke stuw aan de Waal. Wanneer de Waal zou worden afgesloten zou het stijgende water bij Bommel de Over Betuwe in stromen naar Lent en Elst. De zogenaamde defensiedijk tussen Lent en Elden moest het water opstuwen. In het spoorviaduct bij Lent zijn de sponningen nog steeds goed zichtbaar. Pas na 1964 werd de verdedigingslinie ontmanteld.

Lezing 27 april over de Tweede Wereldoorlog

Wim Otemann (uit Gendt, niet uit Hulhuizen), zal met dia’s en verhalen een aantal herinneringen aan de oorlog doen herleven. En de wat jongeren kennis laten maken met wat er in de laatste jaren van de oorlog in de Betuwe voorgevallen is.

Op woensdag 27 april in de **Blauwe Zaal** van het SKC de Leemhof, Dorpstraat 1 in Gendt.

Iedereen is welkom. Aanvang 20.00 uur en de toegang is gratis.

Ria Schouten-de Haan

De bij deze Ganita mare gevoegde acceptgiro zal ongetwijfeld geen nadere toelichting behoeven.

Normaal: € 15.00

Inclusief Terugblik € 21.00

Gezinslid € 5.50

Opening Villa Ganita

Zaterdag 15 januari was een memorabele dag voor onze kring. Op die middag verhuisden we definitief van Markt 20 naar Nijmeegsestraat 19. Ik weet niet of het toeval is, maar beide gebouwen zijn voormalige gemeentehuizen. De officiële overdracht van de gemeente Lingewaard aan de drie gebruikers van het gebouw – als kring hebben we de peuterspeelzaal en het kinderdagverblijf/naschoolse opvang als burens – was twee maanden eerder, op 14 november. De overhandiging van de sleutel door de (ex)wethouders Joosten en Hendriks bezegelde dit. Omdat we in november nog lang niet klaar waren met de verhuizing, hebben we er toen wat minder aandacht aan besteed. Voor ons zou 15 januari dé dag worden. En dat is het geworden. Het was zo druk dat sommige mensen naar huis gegaan zijn om een uurtje later terug te komen.

Als voorzitter voelde ik me op die zaterdagmiddag een beetje als Harry Potter. Die woonde bij zijn oom en tante die hem moesten opvoeden, in een kast. Als leerling kwam hij terecht op het overweldigende Zweinstein, de school voor tovenaars. De Historische Kring Gente is letterlijk in een kast begonnen. Die stond in de bibliotheek. Daar hebben we jarenlang onze bestuursvergaderingen gehouden. Al het materiaal dat we in die jaren verzamelden, werd bij bestuursleden thuis bewaard. Na tien jaar verhuisden we naar de Markt. Op 3 mei 1993 betrokken we *Marca XX*. Bij gelegenheid daarvan presenteerde het Meertens Instituut van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen het boek *Volksverhalen uit Gendt* die door ‘meester’ Dinnissen verzameld waren. We hebben bijna twaalf jaar met veel plezier op de Markt ‘gewoond’. Met zoveel genoegen, dat sommigen het jammer vonden om te verhuizen. Maar er zijn nu eenmaal andere plannen met de plek waar het uit 1898 daterende gebouw staat. Al heel snel bleek dat een eigen gebouw onmisbaar is voor een historische vereniging. Je kunt er gemakkelijk documentatie opslaan en raadplegen, werken aan tentoonstellingen en publicaties, vergaderen, mensen ontvangen. Veel Gendtenaren vonden gemakkelijk de weg naar Markt 20. Dat blijkt onder meer uit de stijging van het aantal leden: van een honderdtal in 1993 tot 439 begin 2005.

Het bestuur vond dat een ‘gewoon’ lid het gebouw officieel in gebruik moest nemen. We kozen voor het oudste lid, dat wil zeggen, oud in de zin van ‘het lid met het laagste lidmaatschapsnummer’. Dat was Jos Aarntzen, lid nummer 5. Hij deed dat door een geel-blauwe vlag weg te trekken en daarmee de naam te onthullen: *Villa Ganita*. Ganita is een van de naamsvormen die van Gendt bekend zijn en in ons logo staat. Villa is van oorsprong de naam voor

een Romeins landgoed, dat bestond uit de *villa rustica* (het boerenbedrijf) en de *villa urbana* (het woonhuis).

De eerste betekenis van villa, het mooie woonhuis, is het meest gangbaar. In de Karolingische tijd spreekt men van *villa regia*, het buitenverblijf van de vorst. De eerste schriftelijke vermelding van Gendt in 793 spreekt van *Villa Ganita*. De naam verwijst dus naar het historische werk van de kring én het mooie gebouw. Kijk ’s avonds maar eens wanneer het in het *floodlight* staat! Jos Aarntzen had een geweldige verrassing voor de kring.

Namens de erven Dini Aarntzen bood hij € 500 aan. We hebben het bedrag besteed voor de aanschaf van een passende boekenkast in de burgemeesterskamer. (Dini Aarntzen was lid 4).

Na de opening schuifelde iedereen naar binnen, leden, vertegenwoordigers van (historische) verenigingen, burens. Ondanks de ruim 460 m² die we ter beschikking hebben, moesten de gasten schouder aan schouder, met een hapje en drankje in de hand genieten van het optreden van het koor Accoord. Een aantal gasten was niet met lege handen gekomen. We kregen enveloppen met inhoud, een paar boeken die we nog niet in de bibliotheek hadden en een paar voorwerpen waaronder het bord dat vroeger bij veerbaas Tieske de Beijer aan de muur hing.

Rond vijf uur keerde de rust terug in het gebouw en konden we terugzien op een geslaagde opening. Die werd woensdag 19 januari nog eens overgedaan, toen de wat oudere burens de gelegenheid kregen in alle rust het gebouw te bekijken.

In *Villa Ganita* hebben we naast een ruime hal, een opslagkelder en een keukentje de beschikking over vijf werkruimten. De raadzaal is voor algemeen gebruik. Daar kan ook een kleine tentoonstelling ingericht worden. De sjieke burgemeesterskamer, met aan de muur de portretten van veertien burgemeesters, is bibliotheek en leeszaal. Dan zijn er twee kamers waarin bronneninventarisatie, de fotoafdeling, genealogie, religie en buurtschappen hun domicilie hebben. En tot slot, een beetje merkwaardig voor de sectie die in de grond wroet, op zolder zitten archeologie en geografie. Maar het is natuurlijk veel beter om dat allemaal zelf eens te komen bekijken. Op maandagavond en woensdagmorgen staat de deur open en de koffie klaar.

Geert Visser

Met de Historische Kring naar de Bataven

Zondag 14 november 2004 was ons uitstapje naar het Valkhofmuseum in Nijmegen. Tot 9 januari was daar de expositie over De Bataven, “Verhalen van een verdwenen volk”.

Met een goede opkomst vertrokken we al carpoolend naar Nijmegen, waar het parkeren op een rus-

Zo komt de naam boven de voordeur er uit te zien

De Voorzitter. spreekt wijze woorden.

Deze mare is bestemd voor:

dzua in afwachting

annida locus vel villa-ga
nida-ganit-ganit villa
curia-gente-ge
nt-gennit-g
enth in auer

Drankjes en hapjes zo goed als gereed.

Het publiek stroomt naar binnen

Een prachtige te volle kast in de raadzaal
(Inmiddels opgelost).

De penningmeester hoort
iets over een sponsoring van
€ 500 . = .

De voorzitter ontvangt iets
moois van Martin v/d Velde
Zie rechts.

Een drukke doorloop naar de raadzaal.

Kom maar
eens de rest
van de foto's
bekijken.

tige zondagmiddag geen probleem was. Voorzitter Geert Visser vertelde ter inleiding over de opstand van de beroemde Bataaf Julius Civilis en waarom de Bataven een verdwenen volk genoemd werden, zie verderop in deze Ganita Mare het artikel van de voorzitter.

De Bataven, die van oorsprong uit de omgeving Hessen in Duitsland komen, trokken ongeveer 50 jaar voor Christus via het rivierengebied naar de Betuwe en leefden verder voornamelijk in de zuidelijke helft van ons land. Tot enkele eeuwen na Christus zijn er gegevens over hen gevonden, daarna weinig of niets meer.

In de Middeleeuwen kwam er weer belangstelling voor de Bataven. De schilderijen uit die tijd laten dat zien. Tijdens de tentoonstelling vertelde Yvonne de Boer hierover. Ook waren er archeologische vondsten. Wij denken vaak aan de Bataven als stoer met knots en berenvel, een primitief volk. We hebben echter gezien dat ze voorwerpen gebruikten die voor die tijd niet primitief waren. Munten, handgesneden leren schoenen, helmen, prachtige gezichtsmaskers uit brons en stenen schalen. Verder was er van alles te vinden dat maar iets met Bataven te maken had zoals de Batavierenloop; een estafeteloop van Nijmegen naar Enschede, tekeningen van Fiep Westendorp en reclames over Batavusproducten.

Na anderhalf uur begonnen we onze benen te voelen en keerden we langzaam huiswaarts. In Marca XX was koffie met zelf gebakken cake en nog wat lekkernijen. Kortom een geslaagde middag en een uitgebreide expositie.

Terugblik

Vorig jaar november ontvingen wij, nadat de laatste "Marktpraten" waren bezorgd of verzonden, de 5e uitgave van het jaarboek 'Terugblik'. De in aanmerking komende leden in Lingewaard kregen het boek persoonlijk door onze voorzitter aangereikt of in de brievenbus gestopt.

De abonnementsleden van buiten de gemeente Lingewaard ontvangen het boek nu tegelijk met Ganita mare.

De reden van het tot nu toe achterhouden hiervoor is de hoogte van de bezorgkosten (port € 3.00).

Zij ontvangen het boek nu dus alsnog. Wij nemen aan dat u het ons niet euvel duidt.

Nieuwe abonnementshouders kunnen zich opgeven via overmaking van € 6.00 op onze bankrekening 1164 26 705 met vermelding "Terugblik"

De hiernaast opgenomen inhoud is van het in 2004 verschenen boek in 2004, dat inmiddels is uitverkocht.

HS

Hoofdstuk 1	<i>Aart Dijk</i>	
	De laatste Betuwse bruggen waar tol werd geheven (1812-1942)	1
Hoofdstuk 2	<i>Ron van Maanen</i>	
	De Dorpslandbouwvereniging in Geldermalsen 1885-1900	11
Hoofdstuk 3	<i>Joke Homclers</i>	
	Kermissen en jaarmarkten	25
Hoofdstuk 4	<i>Joke Homclers</i>	
	De Betuwse kledendracht	43
Hoofdstuk 5	<i>Kobus van Ingen en John Mulder</i>	
	De riviervisserij op de Waal in de 19 ^e eeuw	45
Hoofdstuk 6	<i>Herman de Regt</i>	
	Over het boerenbedrijf in de Over-Betuwe omstreeks het midden van de 19 ^e eeuw	57
Hoofdstuk 7	<i>Herman de Regt</i>	
	De herenkamer op de pachtboerderij	61
Hoofdstuk 8	<i>Herman de Regt</i>	
	Een religieuze tuin	63
Hoofdstuk 9	<i>Herman de Regt</i>	
	Wonen, werken en leven van boeren in de Over-Betuwe in de 19 ^e eeuw	65
Hoofdstuk 10	<i>Herman de Regt</i>	
	De spoorlijn tussen Arnhem en Nijmegen: Aanleg en gebruik	75
Hoofdstuk 11	<i>Frans Spaan</i>	
	De bouw van de Oosterhoutse Waterstaatskerk in 1822	83
Hoofdstuk 12	<i>Frits Hoogveld</i>	
	De bouw van de 19 ^e eeuwse boerderij De Hucht	91
Hoofdstuk 13	<i>Dik Herberis</i>	
	Ontluikende sport in de negentiende eeuw	97
Hoofdstuk 14	<i>Dik Herberis</i>	
	Middenstandspioniers in de Betuwe	113
Hoofdstuk 15	<i>John Mulder, Luuk Kuonen en Paul Frenzen</i>	
	De herberg van Jacobus Lange	125
Hoofdstuk 16	<i>John Mulder en Luuk Kuonen</i>	
	Het verhaal achter de Malburgse boerderijen in de 19 ^e eeuw	137
	Register op persoons- en eigennamen	157

De opstand van de Bataven tegen de Romeinen

Wie heeft nooit gehoord van de opstand van de Bataven tegen de Romeinse overheersers? Van Julius, of zoals de meesten leerden, Claudius Civilis, die samen met zijn stamgenoten onder een heilige eik in het woud plechtig beloofde niet te zullen rusten voor de bezetters hun land uitgesmeten waren?

In het najaar van 2004 was er in het Valkhofmuseum een tentoonstelling over de Bataven: *De Bataven, verhalen van een verdwenen volk*. Elders in *Ganita Mare* staat een verslag over de excursie die de kring naar die expositie gemaakt heeft. Een van de thema's die centraal stonden was de genoemde opstand. Dat we goed op de hoogte zijn van deze gebeurtenis die plaats vond in 69-70 danken we vooral aan de Romeinse geschiedschrijver Tacitus (ca. 55-ca. 120). Tacitus was een vooraanstaand Romein die verschillende hoge ambten bekleed heeft. Hij was dus goed op de hoogte van de politieke ontwikkelingen en had als gevolg van zijn hoge positie toegang tot belangrijke documenten. Of zijn werk daardoor volledig betrouwbaar is, blijft de vraag. Sommige critici zeggen dat zijn visie wel erg door een Romeinse bril geschreven is.

Het verslag van de opstand onder leiding van Julius Civilis staat in de *Historiae*, een werk dat oorspronkelijk bestond uit twaalf of veertien delen. Het beschrijft de geschiedenis van het Romeinse Rijk vanaf de dood van keizer Nero in 68 tot het overlijden van keizer Domitianus in 98. (Zijn opvolger, Trajanus, zou Nijmegen in 105 stadsrechten geven; een reden voor die stad om dit jaar uitbundig feest te vieren). De delen van de *Historiae* verschenen tussen 105 en 108. De oorspronkelijke uitgave is verloren gegaan. Wij moeten gebruik maken van een kopie uit het midden van de elfde eeuw. Die is verre van compleet, want daarvan zijn alleen de eerste vier boeken en een deel van boek vijf bewaard gebleven. Dat is voor dit verhaal erg jammer, want midden in de afsluitende onderhandelingen tussen Civilis en de Romeinse aanvoerder Cerialis stopt het verhaal. De kopiïst is er waarschijnlijk de oorzaak van dat we ook wel spreken van Claudius Civilis in plaats van Julius; mogelijk heeft hij bij het overschrijven een schrijffout gemaakt. Overigens kwam de kopie pas in de Renaissance boven water. Vanaf de vierde eeuw tot rond 1500 waren de Bataven uit de geschiedenis verdwenen.

De Bataven zakten op boomstammen en vloten de Rijn af; dat leerden we op school. Of dat precies zo gegaan is weten we niet. Uit andere werken van Tacitus, *Germania* en *Annales*, komen we te weten dat de Bataven deel uitgemaakt hebben

van de stam van de *Chatten* die in de tegenwoordige Duitse deelstaat Hessen woonden. Na onderlinge ruzies waren ze daar vertrokken en gingen ze wonen op het *insula Batavorum*, het eiland der Bataven. In het Romeinse Rijk gingen de Bataven al snel een bijzondere plaats innemen. De Romeinen sloten een bondgenootschap met hen. Dat betekende dat ze geen belasting hoefden te betalen en niet aan allerlei andere verplichtingen moesten voldoen. Daar stond tegenover dat ze troepen moesten leveren. Die werden ingezet in de strijd tegen Germaanse stammen aan de overkant van de Rijn en later bij de verovering van Brittannië. Bovendien maakten keizers gebruik van Bataven als lijfwacht. Ze stonden hoog aangeschreven om hun dapperheid en hun vechtkunst. Volgens Tacitus was een cohort ruiters (vijfhonderd man) in staat met de volledige uitrusting in formatie de Rijn over te zwemmen.

De Bataven waren dan wel bondgenoot van de Romeinen, dat hield niet in dat alles koek en ei was tussen beiden. De Romeinen waren nu eenmaal de bezetters en zij bepaalden uiteindelijk de gang van zaken. En dat was voor een trots en vrijheidslievend volk niet te verdragen. Hun leiders, de broers Julius Civilis en Claudius Paulus waren

De samenzwering van Julius Civilis. Schilderij van Rembrandt, ca. 1661-1662 (Nationaal museum Stockholm)

van koninklijke afkomst. Zij hadden zich als bondgenoten zo voor de Romeinse zaak ingezet dat hen het Romeinse burgerrecht verleend was. Vandaar hun Latijnse namen. Maar de Romeinen gedroegen zich arrogant. Zij rekruteerden oude mannen als soldaat. Pas tegen een hoge vergoeding waren ze bereid deze 'grijsaards' van hun verplichtingen te ontslaan. Bovendien dwongen de Romeinen jonge Bataafse jongens als schandknaap dienst te doen. De Romeinen beschuldigden Julius en Claudius van hoogverraad. De laatste werd daarvoor in Rome ter dood veroordeeld, Julius raakte in gevangenschap van keizer Nero. Na diens zelfmoord gaf zijn opvolger Galba hem de vrijheid. Van de andere kant hadden de Romeinen

ook klachten. De zo geroemde Bataafse bondgenoten hadden het hoog in de bol gekregen. Acht cohorten Bataven die dienden in het Veertiende Legioen peperden de Romeinen graag in dat zij, de Romeinen, eigenlijk maar watjes waren en dat de bewoners van het *insula Batavorum* het eigenlijke werk deden. Kortom, er waren de nodige spanningen. Daar kwam bij dat de situatie in Rome explosief was. Nero had in 68 zelfmoord gepleegd. Het jaar 69 staat bekend als het Vierkeizersjaar. De naam zegt het al, in een jaar had Rome vier keizers, ieder gesteund door een ander deel van het leger. Uiteindelijk zou Vespasianus aan het langste eind trekken.

In die turbulente periode greep Julius Civilis zijn kans. Op een geheime vergadering in een heilig bos, dat ergens in de Betuwe of Noord-Brabant gezocht moet worden, zwoeren de Bataven een heilige eed. Er moest een opstand komen tegen de Romeinen, die van bondgenoten onderdrukkers geworden waren. Boodschappers werden uitgezonden naar de Cananefaten, de Friezen en naar Mainz. Daar lagen de acht eerder genoemde cohorten. De Cananefaten kozen Brinno als leider. Ze deden dat door hem op het schild te heffen. In het begin behaalden Civilis en zijn mannen successen. De eerste overwinning viel te vieren in de Over-Betuwe, misschien ergens tussen Driel en Huissen. Ook bij Xanten en Bonn waren de Bataven de sterksten. Toen de brug bij Maastricht in Romeinse handen bleef, zwommen Bataafse troepen de Maas over en verjoegen de tegenstanders. Maar het tij keerde. Rome stuurde zijn veldheer Cerialis met verse troepen en zij drongen de Bataven terug. Uit strategische overwegingen staken de Bataven hun hoofdstad Nijmegen in brand. Cerialis bood de Bataven vrede en amnestie aan. Civilis begon op een brug over de rivier Nabalía met Cerialis te onderhandelen. Om te symboliseren dat we met twee partijen te maken hadden, was het middendeel van de brug afgebroken. De beide aanvoerders stonden elk aan een kant, tegenover elkaar. Het is niet duidelijk waar we die brug moeten zoeken. Sommige historici denken dat die lag tussen Lienden en Maurik. De Nabalía zou dan een tak van de Rijn geweest kunnen zijn. Anderen zoeken de Nabalía niet in de Betuwe, maar denken aan de Utrechtse Vecht of de IJssel. Hoe de onderhandelingen afgelopen zijn weten we niet. Dit is namelijk het punt waarop het verslag van Tacitus stopt. Uit andere bronnen blijkt dat de voorwaarden van het oude bondgenootschap hersteld zijn. Na de opstand vinden we weer Bataafse soldaten in Romeinse dienst.

Toch zat de schrik er bij de Romeinen goed in. Om niet nog een keer verrast te worden door de Bataven bouwden zij op de hoge stuwwal aan de Waal een groot legerkamp. Vanaf 70 was daar het Tien-de Legioen gevestigd. Tussen de vijf- en zesduizend soldaten moesten de belangen van Rome bescher-

men. Zo'n legerplaats kende een grote bedrijvigheid. Er was van alles nodig. Voor wapens en een deel van de bouwmaterialen zorgden de Romeinen zelf. Maar er waren nog meer dingen nodig voor de dagelijkse gang van zaken. Zo'n legerplaats trok dus allerhande volk aan. Daarom ontstond westelijk van de legerplaats een nieuwe stad, *Noviomagus*. Het Bataafse Nijmegen, *oppidum Batavorum*, was vervangen door een Romeins.

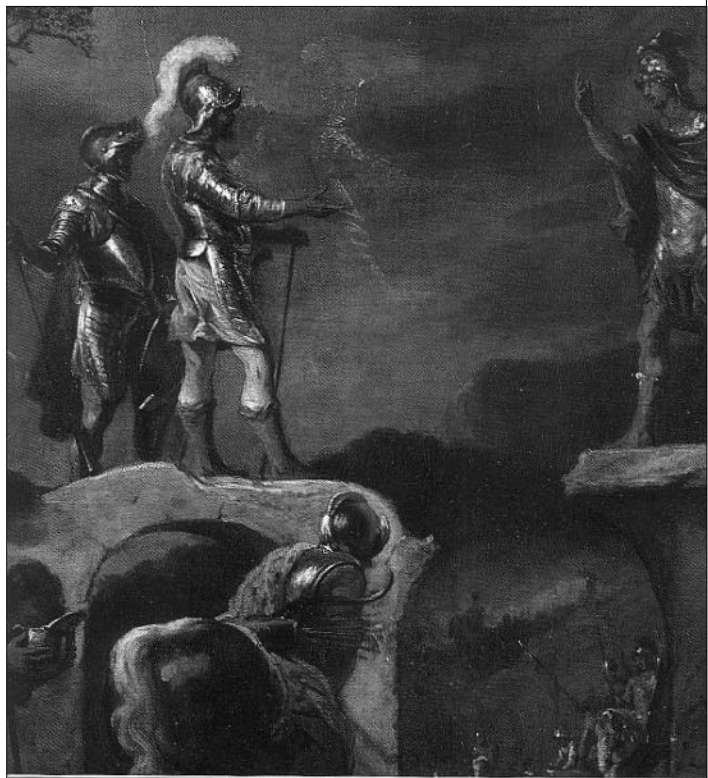
Geert Visser

Bronnen

Starr, Ch. C., A History of the Ancient World, z.p. (Oxford University Press) 1965.

Swinkels, L. (red.), De Bataven. Verhalen van een verdwenen volk, Nijmegen 2004.

Tacitus, The Histories. Penguin Classic, London 1995.

De onderhandelingen van Julius Civilis en Cerialis op de brug over de Nabalía. Schilderij van Ferdinand Bol, omstreeks 1658. (Rijksmuseum Amsterdam)

Zr Jesualda Kwanten en de enter.

In 1991 bestond de supermarkt van Hans Geveling in Gendt 20 jaar. Daarom wilde hij iets doen voor Gendt: een teken zetten van ondernemerschap, vernieuwend bezig zijn en dit in de Betuwe.

Hij ontmoette burgemeester Lichtenberg die onlangs enthousiast had kennis gemaakt met het werk van ene Jesualda.

Burgemeester Lichtenberg nam telefonisch contact op met Zr Jesualda en reeds enkele sagen later kreeg hij een ontwerp-tekening van de enter in huis, als symbool voor alles wat Hans Geveling wilde zien.

Bij de onthulling op 29 november 1991 was ook Zr Jesualda aanwezig.

Als aardige bijkomstigheid bleek dat ze in Gendt was geboren in 1901. Samen met de burgemeester bezocht ze de plek waar haar oudershuis had gestaan.: "Ergens achter de garage van Sambeek".

Het beeldje kennen we allemaal, dus het wordt tijd om de kunstenares nader te leren kennen.

Vader F. Kwanten was onderwijzer aan de toenmalige openbare school in Gendt en af-

Zuster Jesualda met "de enter" in haar atelier.
Foto Sjaak Veldkamp

komstig uit Bergen (Noord-Limburg). Op 5 september 1901 werd zijn eerste van de acht kinderen, Jo, geboren.

Ze bleek een begaafd meisje te zijn, volgde mulo en kweekschool en werd onderwijzeres met hoofdakke.

Daarmee werd ze hoofd van een lagere school in Roermond.

In die tijd was de carrière van een braaf Rooms meisje bijna voorgeprogrammeerd: Je trouwde of je ging naar het klooster.

Jo koos voor het laatste en trad in 1928 in bij de Zusters van Liefde te Tilburg, onder de naam Jesualda. Die zetten haar in op één van scholen, de Pius Middelbare Meisjesschool in Amsterdam, waar ze tekenen en kunstgeschiedenis gaf.

Ze benutte de gelegenheid om in haar vrije tijd aan de Rijksacademie haar middelbare tekenakte te halen.

Daar werd ze door Prof. Cor Hund in 1960 uitgenodigd "eens mee te kleien" in de Beeldhouwafdeling. Wat ze dééd, en met een verbluffend resultaat: een nieuw liefde was gebo-

ren.

In het klooster in Tilburg kreeg ze een in onbruik geraakte kapel als atelier.

Portretten bleken haar sterkste zijde. Van kinderkopjes tot bekende Nederlanders kwamen uit haar handen en werden in brons gegoten.

In 1963 werkte ze een jaar lang samen met Marie Andriessen (van de Dokwerker) op de academie in Haarlem.

In de schoolvakanties mocht ze reizen maken naar Polen en Italië waar ze veel kunstenaars bezocht en - naar haar eigen zeggen - veel inspiratie opdeed.

Zr Jesualda wilde de mensen die ze in beeld bracht goed leren kennen, want ze trachtte ook hun innerlijk in het beeld zichtbaar te maken. Ze bezocht haar modellen thuis en maakte schetsen en foto's.

Onder andere via exposities - alleen of samen met anderen - kreeg ze bekendheid en opdrachten van schouwburgen, gemeenten en instanties, o.a. te Tilburg, den Bosch, Amsterdam, den Haag, Kampen, Tiel en Nijmegen.

Ze maakte portretten in brons van Albert van Dalsum, Toon Hermans, Guus Hermus, Pieter van der Meer de Walcheren, Maximiliaan Kalbe, en zelfs koningin Juliana en prinses Beatrix. Voor haar kinderkopjes zocht ze in haar omgeving en haar familie.

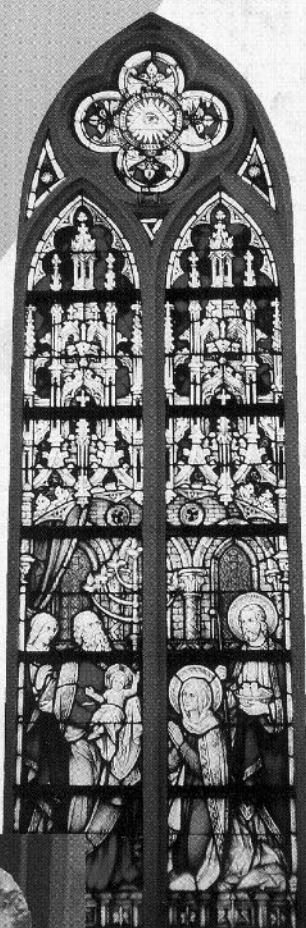
Tot op hoge leeftijd bleef ze actief. Ze overleed in december 2001, ruim honderd jaar oud dus.

Haar museum is in het klooster te Tilburg, Oude Dijk 1. Hebt u interesse dan moet u vooraf bellen;

013 54 33 196.

Tom Nahon

B
E
E
L
D
E
N
M
U
S
E
U
M

Zuster
Jesualda Kwanten
(1901-2001)

28 Aug.	Bernardus Augustinus	Henricus Lenderink
5 Sept.	Johanna Gerarda Antonia	Franciscus Bern. Wilhelm. Kwanten
643 8 Sept.	Cornelia Maria	Petrus Joosten

Uit het doopboek van de H. Martinusparochie te Gendt"

Zie bij beide stroken de middelste regel

Boven: resp.	datum in 1901	doopnamen Jesualda	haar vader
Beneden: resp.	haar moeder	haar peettante	haar peetoom

Theodora Sterck	Gerardus Sterck & Socia Roelofs
Anna Maria Hoes	Maria Kwanten et Bern. van der Voelt.
Elisabeth Pas	Joh. van Steeg & Maria Willense

Ien 't Gendts: Daone Wal.

De daone wal die de noord wèst grens van Gendt mèt Haldere vörmde ha ien mien jonge jaore 'n grote aontrèkkeskrach vur jonge jonges.

Vurral vur de blage uut Fliere, de Zandvoort en de Langestraot wor ik opgroeide. 'n Tocht nor 't Broek, de Wèterring (Linge) en de dáone wal ha vurral ien de grote vakantie 'n beheurlijke aftrèk.

Wo'k 't met ollie disse keer us overhèmme wil, is ientusse godsgruwelijk lang geleje. Ik mot dus op-passe da'k niet aon 't fantasiere rak.

't Was, wee'k zeker, nog vur de evacuatie, 1943 schat ik.

't Was ien 'n zommer dat 't bar mooi wèer was. Leo Saolemink, Wim Otemann (die mèt Riet We-ijenberg getrouwd is), ik zei de gek en mien jongere bruur Piet, spraoken af dawwe 'n dag zouwe gaon kampere op de daone wal achter ien 't Broek.. We ware al us aon 't snuije gewès en had-de 'n mooi plekse gevonde dat t'r ien onze oge buutegewoon vör geschik was.

't Was nogal heel wat georganiseer um te regele wa we nodig hadde, wie 't zou mee brènge en zo wie-der. En dorbi'j moeste we 't thuisfront, zoas ze tege-woordig zegge, ok nog méé hemme. Wie wàt zou meebrènge is mien ontschote. Mar we kregen 't vur mekaar: 'n Karreke op vier kienderwagewiele of zoiets, 'n vijf- of tienliesterstuitje vur drinkwaoter, 'n èrrappelerief en 'n schèlsmeske, 'n koekepan, botter, eige gekjènde (gekarnde) botter en zo wieder.

't Pronkstuk van de inventaris was n' rooster, 'n stuk plaotiezer van vieftig bi'j veertig centimeter, helemaal vol geboorde gaote, en van zo um en um anderhalve centimeter dikte. Normaal lag da knap zwoare gevaorte bi'j ons thuus as brugs-ke over 'n geuilje (greppeltje) dat as afvoer diende van 't waswaoter bi'j 't platje worop de tuite (mèlkbusse) en 't mèlkrèk stonne. Lèès die zin nog mar us 'n keer!?

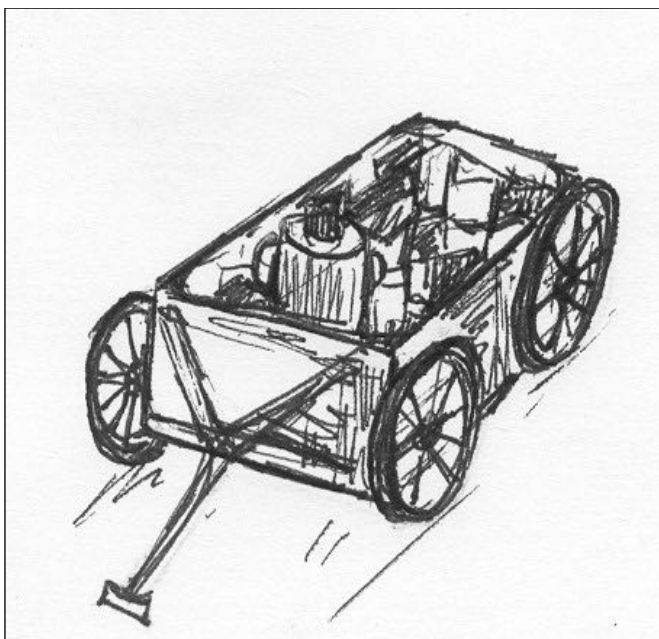
Ooit zal 't ding wel van n-steenfabriek afgekemme zien.

Vur degenen die da nie wete: Errappelerieve wiere ien die tied mjèstal gemak van 'n stuk ziedkant van 'n ouwe zinken immer. Dor wiere mèt 'n ha-mer en 'n bros gääties ien geslage. Dor-bi'j krulde 't zink aon de andere kant mooi mee op en ge kreeg zo de beste rief die d'r mar beston.

Den dag kwam. Hoe laot we hadde afgespraake, wee'k nie mèr, alleen wit ik nog wel dat 't ien de hërregods vroegte was.

Leo en Wim stonne buute al te roe-pe, toe Piet en ik nog op béd lage. Mien moeder ha ons niet geroepe, want ze gieng ien die tied van't stanpunt uut, zolang ze slaope, kunnen ze gin kattekwaod uuthaole.

We ware toch wel gauw op wèg, want de organisa-

tie van te veure was uut de kiek (super) gewès.

Dur de Zandvoort trokke we op 't Broek aon. Dor halverwège konde we dur 'n slag en dan schuuns dur 'n weiland nor de daone wal. We hèmme bi'j 'n pomp ien de net genuumde wei die dag ok drink-waoter kunne pompe.

De zon scheen lekker en de temperatuur vloog um-hoog. Al gauw konde we de klere uuttrèkke op den onderboks nao. We rooiden 'n por polle piepers uut 't stuk bouwland vlakbi'j en begonnte te schèlle en te rieve.

Mar 't duurde n'n helen hort vur 't vuur 't goed dee. Behalve 't rooster hawwe ok nog us 'n zending klin-kers meegezeuld op ons voer-tuug. Van die klinkers die overgebleven ware van 't verhar-de van de Langestraot in 1936 of zoiets. Die klinkers deeje dienst als zi'jmurekes vur 't rooster.

Mar naor 'n uur flink vureke stèke was alles goed heit.

Ien de boch van de wètering, ien de bjuut wor de daonewal uutschee ston d'r wa minder lie-s (lank uutsprèke). Dor ko'j 'n flinken aonlop neme en zo kwam ge mèt 'n ploengs ien 't waoter da zo'n drie-kwart meter diep was. Da waoter wier al knap gauw troebel dur den zut- en slempbojjem. Kjè kjè wa hawwe 'n schik.

Toe we wat lage uut te ruste en te brouwje ien de zon zage we ien da zwarte waoter zo af en toe wat kringskes. en gebubbel "Heej, dor zitte volges mien visse of zo," zei d'r een van ons. Da was kaasje!

We mie-ke zo vort as we konne van lies en andere waoterbegroeisels twee damme en gienge toe zo veul as we konne stampe en plonze tot 't zowat één zutzooi wier. En zowaar, ge kun 't gleuve of niet, we vienge zo'n stuk of vijf-zès Ja wat? 't Ware gin visse, gin aole (paling) en gin salamanders. Ik bun der eigenlijk nooit achter gekomme wat vur 'n

Dis 'n tekening uut 'n vurrig vhaol, alleen 'n bitje anders. Da gieng toe over 'n driefgraaf. Den driefgraaf die aon 't eind nève de daonewal op, nor de wètering liep.

beeste 't wel gewès zien. Ze ware zo'n 15, 16, 17 centimeter lank. Niet rond, niet plat, mar 'n bitje vierkantachtig van vorm. De kleur was gries/zwart of andersum. De vurst vinne hadde ok wel iets wèg van peutjes, wee'k nog. Gin schubbe, mar 'n soort vel as aole ok hèmme.

Ze hèmme mien wellus gezeid dat 't kwabaole gewes motte zien, mar die komme volges de ensklopedie eigenlijk alleen ien Noord Europa veur. En now die tekst te laote wijzige ien Noord Europa en ook in Gendt, liek mien 'n bitje vèr gaon.

Affijn, we hèmme ze geslach, schongemak, gebakke en opgegète.

We vonde ze vur zowiet ik mien herinner, bès te ète en dormee uut.

Nor 'n hort zonnen wier 't uiteindelijk tied um naor huus te gaon. D'r was al 'n boer die mos mèlke op bezoek gewès um te kieke wa we uutspekten, mar da was gin punt. Gelukkig was 't piepersland niet van 'm; want tor over zeit ie niks. We hèmme, toe tie wèg was, toch de diefstal gaauw nog èkkes zo onzichtbaar meugelijk gemak.

Oh ja, toe we op huus aon wouwe gaon, gieng d'r 'n rad van ons karreke nor de fielesteine. We hèmme toe 't zwaore rooster en de klinkerstene mar ien den driefgraaf nève de daone wal gekieperd en zien mèt 'n driewielig wagetje op huus aon geknadjed.

Thuisgekomme, hadde Piet en ik wel las van onze rooie rugge en de res van ons vel. Mien moeder en To smeirden ons mè gekjènde botter ien. (die was zoutloos).

To trok den onderboks van mien umlèeg en zei`Ze hèmme toch nie helemol naks rond gelope!

Ze hèmme thuus, vur zovèr ik now nog wit, achteraf nooit geproat over 't rooster en de klinkers die ien den driefgraaf bi'j den daone wal zien blieve ligge.

As dor over zo'n 500 jaor bi'j de daone wal opgravingen gedaon worre, kunne ze ien 't archief van de Historische Kring Gente d'r achter komme wat dorvan de reden is

Tenminste as ze dan nog Gendts kunne lèze!

Van dit vhaol hè-k bi'j mien wete, niks uut den

duum gelötst. *)

't Is, wa'k zègge mô, dat 't vör mien 'n hoogtijdag uut mien jonge lève is gewès.

Harrie Scholten

Teikeninge van Truus Teunissen-Scholten

*) Dor is nog 'n plekske vrij op dit blad.

Mooi um te probiere um 'ns èkkes te oefenen op 't fantasties mooie Gendtse woordje voor zuigen:

Mar dan ien de voltooid verleden tijd: gezogen

of te wel
Moeilijk
want a'j
zègge
jee ien
En de de

gelötst.
te schrijven,
't goed wil
mo'j d'r 'n
laote klinke
u of ö zowat

achter uut de kèl laote komme. Probier dan mar us te zègge:

"'t Keutje hèt aon de mem van de zoeg gelötst".

De Marseillaise klonk voor Tieske

(Uit: weekblad Schuttevaer van vrijdag 20 december 1974)

Café 't Veerhuis in
1939 met Neder-
landse militairen

In 1974 werkte ik in Millingen aan de Rijn bij scheepswerf Bodewes. Daar liet een schipper mij onderstaand verhaal lezen.

Toen ik naar iets zocht in ons onderkomen, kwam ik hetzelfde verhaal weer tegen. De herinnering eraan kwam direct weer bij me boven. Ik heb het dezelfde dag nog overgetypt en omdat het een mooi en spannend sfeerverhaal is, waarvan de essentie ook nog eens waar gebeurd is, laat ik het u nu ook lezen.

Harrie Scholten

Van de rivierbocht af tot zover men kan zien, staat er maar één huis. 'Café 't Veerhuis', hoog tegen de dijk.

Als enige klant in zijn eigen café zit Tieske er aan een schamel tafeltje.

Het lege glas draait hij tussen zijn gekerfde vingers. Onder de vette klep van zijn schipperspet staan zijn ogen rood en waterig. Het smoezelige gordijntje is even terzijde geschoven, zodat hij vrij over de rivier kan kijken.

Tegen etenstijd komt zijn vrouw uit de keuken sloffen en zet zwijgend een bord dampende aardappels op de hoek van het tafeltje, waar Tieske zit.

Hij legt zijn pet op tafel, maakt zich een kruis en trekt het volle bord naar zich toe. 'Die zien nie gebakke, maar geschruijd', bromt hij zijn vrouw achterna, die weer naar het achterhuis schuifelde.

Aan de wal

Jaren geleden had hij haar in Duisburg getrouwd. Klazien, de oudste van een sleepbootkapitein uit Woudrichem. Samen hadden zij op de binnenvaart wat gespaard en van zijn dienstdag bij de marine had hij ook nog iets over. Zo hadden zij het veerhuis kunnen kopen. De kinderen moesten toen naar de school en Klazien wilde liever aan de wal.

Tieske zorgde voor het veer. Stond het water hoog, dan nam hij de ijzeren motorboot, anders zette hij over met de roeiboort, de vlieger zagezegd. Zomers had hij het druk met de werklui, die aan de overkant op de steenovens werkten. In de winter was het stil en dan ventte hij met turf en eierkolen langs de boerderijen achter de dijk.

Intussen werden de jongens groter. Zij gingen hem helpen en eenmaal van school, namen zij de handel van hem over. Voor het water hadden zij weinig belangstelling, behalve de jongste. Tieske hield het veer.

Drank

Aan het tafeltje, achter het gordijntje vulde Tieske de lange uren met herinneringen. Wachtend op zijn

klanten raakte hij aan de drank. Hij mopperde tegen de verstilde Klazien. Hij vloekte in zijn boot als de versleten Fordmotor zich onwillig liet aanzwengelen. Wanneer aan de overzij mensen ongeduldig stonden te bellen, liet hij ze vaak staan totdat hij zijn glas had leeggenipt. Dan joeg hij met een vaart de boot de rivier op en een bocht van wit schuim achter zich latend, kwam hij feilloos langs

de krib aan de overkant. Wie klaagde over het lange wachten, kreeg te horen: 't ding verrekten't'. Zonder te bedanken nam hij het veergeld aan, zonder iets te zeggen, voer hij over.

Bij de stad, iets lager af was intussen een brug gebouwd. Het veer werd nog stiller. Behalve het werkvolk van de steenovens, maakte bijna niemand meer gebruik van zijn veerboot. Hoog op de dijk verviel het huis; grauw en verveloos. Sombor en verbitterd

werd de veerman.

Oorlog

Op een koude ochtend in mei, het was 1940, stond Tieske verbijsterd op de dijk.

Van waar de dag 'begon' tot ver in het nog donkere westen, 'galmden' de lucht onheilspellend dreunen. Er werd geschoten, er vielen bommen. Het werd oorlog. Die dag at hij niet. Hij had een brok in de keel. Zijn jongste was op de Kortenaer, matroos.....

Vanaf die dag kwamen er geen schepen meer voorbij op de rivier. De dagen werden onwezenlijk stil. Op zijn oude dag scheen hem het leven geheel veranderd. Als had een winter de zomer bevroren, zo

Een verhaal over een Gendtse veerman aan de Waal

voelde hij het.

De tijd verstreek. Van de oorlog hoorde je niet veel meer.

Het was juni. De boeren waren aan de kersenpluk. Opeens kwamen er weer schepen op. Sleep na sleep. Op de luiken zaten mannen. Bruinachtige uniformbroeken droegen zij. Hun blote bovenlijven waren verbrand in de zomerzon. Het waren Belgen en Fransen in krijgsgevangenschap.

Honger

Toen Tieske de werklui van de steenovens ging ophalen, voer hij vlak langs een schuit, die even voorbij zijn veer het anker had laten vallen. De donkere mannen riepen naar hem. Hij verstond het niet. Uit hun gebaren begreep hij dat ze honger hadden. Zij wenkten naar hem. Eén wilde in het water springen, wanhopige kameraden hielden hem tegen.

'Zi'j laote die jonges verrèkke op zo'n schuit, wel gotverju'. Tieske vloekte zijn machteloze wrevel weg.

De handen breed steunend op het tafeltje staarde hij naar buiten. Tussen zijn raam en de dijk aan de overkant waren de vreemdelingen. Rondom hen was het water. Gevangenen. God weet, hoe ver van huis.... In Toulon was hij geweest.... En in Brest..... Isabelle, zou die nog leven.....

Zo uit de fles goot hij zijn mond vol brandewijn. De tong streek breed langs zijn rossige snor. Dan stapte hij de dijk af. Achter de bol duwde hij de vlieger van het oeverzand en sprong erin. De riemen kreunden in het boeisel, toen hij met sterke slagen naar het sleepschip roeide. De krijgsgevangenen zagen zijn krommende rug dichterbij komen. Toen hij langszij kwam schoot een wachtpost in de lucht. Tieske sloeg een touw om de achterste bolder en stak de handen omhoog. In beide vuisten hield hij een fles jenever.

Gejoel

De krijgsgevangenen weken uit voor de wachtpost. De handen zakten. De flessen gleden in de zakken van de wachtpost. Er werd gepraat. De Fransen begrepen het niet. Toen Tieske losmaakte en weg roeide, joelden zij hem na.....

Met zijn hittekar ging Tieske die avond lang alle boerderijen achter de dijk. Aan de achterdeuren deed hij telkens opnieuw zijn verhaal over de krijgsgevangenen. "Pas mar op gi'j, of ze nemen ow ok nog mee", kreeg hij te horen, maar hij kreeg waar om hij vroeg. Binnen het uur reed hij de hittekar vol etenswaar terug naar het veerhuis. Er was brood bij en vet, spek, kersen en zelfs een kistje sigaren.

Een lange zomerdag was bijna voorbij. Er stond geen wind. Rimpelloos dreef het water weg tussen de kribben. De wachtposten commandeerden de gevangenen naar de ruimen in het stro. Een late vogel streek neer in de wilgen.

Krakend sloeg opeens de Fordmotor van Tieske de stilte aan stukken. De veerboot draaide diep geladen van de wal af. Op een van de bolders van het sleepschip werd het touw weer vastgezet. De

veerman zette de lading over in het gangboord. In de stuurhut keken de wachtposten toe.

Tieske gooide los, salueerde naar de wacht. De boot liet hij afdrijven naar de bol. Hij draaide bij en zacht schuurde de kiel over het zand. Van het sleepschip hoorde men roepen en het kloppen op de luiken. De krijgsgevangenen stonden naar de dijk te kijken en zwaaiden naar de mensen die gespannen de veerboot hadden gevolgd.

Marseillaise

De veerman klom vermoeid tegen de basaltstenen op. Boven op de bol salueerde hij hijgend naar de juichende Fransen.

Toen werd het stil. Maar even later, terwijl Tieske een pruim achter zijn kiezen stak, klonk over de Waal die zomeravond voor hem de Marseillaise.

Het na de oorlog herbouwde en wegens de dijkverzwaring inmiddels weer afgebroken veerhuis, bij hoog water.....

Tieske 1878 - 1950

Wie kent deze tekening?

Bovenstaande tekening kwam bij de verhuizing van onze spullen naar Villa Ganita te voorschijn. We weten niet wat we ermee aan moeten.

Het is een kleurentekening met de maten in werkelijkheid: hoogte 24 cm, breedte 35 centimeter. Het gebouw heeft grijsachtig aangesmeerde muren.

Het dak is belegd met rode pannen.

Op het toegangspad na, is de ondergrond, struiken en bomen in een paar groene kleuren uitgevoerd.

Het huis (schuur?) is aan de linkerkant breder dan rechts, te zien omdat daar het dak verder doorloopt.

Aan de vorm te zien, zijn de bomen links geen vruchtbomen.

Als u de tekening herkent, (denkt te herkennen) vernemen we dat graag!

Aandacht voor onze website

Op www.historischekringgente.nl is een boeiende fotoreportage over onze opening van Villa Ganita (het voormalige gemeentehuis) te zien. Was u er zelf bij of wilt u zien hoe druk het was, bekijk dan onze opening (te vinden onder het kopje: agenda). Met Internet Explorer kunt u alle foto's binnenhalen, met een andere browser, zoals Mozilla Firefox kunt u maar een deel van de foto's zien. Onze webmaster is ook bezig om de film die tijdens de

opening gemaakt is, op deze website te plaatsen. We weten niet of dit tijdens het verschijnen van deze Ganita mare al gelukt is. Maar verder staat er ook een hoop nieuwe informatie op onze website, dus deze is een bezoek zeker waard, nu en in de komende tijd.

www.historischekringgente.nl

Eerder Verschenen.

Via deze rubriek willen we uw aandacht vragen voor een van de publicaties, die wij langer dan zo om en om 10 jaar en eerder uitbrachten. Rond 300 leden hebben ze nog niet in handen gehad.

Voor hen en andere belangstellenden schenken we aandacht aan een exemplaar, dat u tegen kostprijs kunt afhalen tijdens de openstellingen in ons onderkomen. Telefonisch bestellen, of via E-mail tegen vooruitbetaling, kan uiteraard ook. Zie voor nummers of adressen de laatste pagina van deze Ganita mare

Uiteraard kunt u ook altijd langskomen voor een kopie van andere reeds verschenen publicaties.

De door ons als eerste gekozen publicatie is een weergave van de Gendtse Stadsrechten.

Aantal pagina's A4 formaat 16 à 10 ct is

€ 1.60

Eventuele omslag

€ 0.50 meer, is € 2.10

Voor toezending per post moeten wij er de enveloppe en porto bij berekenen.

€ 1.65 meer, is € 3.75

Onderstaand treft u een weergave aan van de eerste bladzijde met uitleg.

Statuta Gannitensia

De meeste steden in ons land hebben de stadsrechten ontvangen tussen de jaren 1200 en 1300, welke eeuw men ook wel "de Stedeneeuw" noemt.

In het begin van die eeuw krijgt ook Gendt al zijn stedelijke rechten. Dit blijkt uit een brief van 16 juli **1233**, waarin graaf Otto van Gelre en Zutphen, op keizerlijk gezag, aan Lochem dezelfde rechten geeft als Emmerik en Gendt reeds bezitten. Gendt heeft dus voor 1233 of in dat jaar voor 16 juli de stadsrechten al ontvangen. Op de laatste pagina van deze publikatie treft u een fotocopie aan van een gedeelte van de hiervoren besproken brief.

Ook Arnhem werd in 1233 tot stad verheven

Reinald, graaf van Gelre, vernieuwt de stedelijke vrijheden en rechten, vroeger aan Gendt verleend, op "Anno Domini MCCC duodecimo die b, Barbarae, virginis" hetgeen betekent: in het jaar onzes Heren **1312** op de feestdag van de Heilige Barbara, maagd, dit is op 4 december.

De oorspronkelijke perkamenten brief is door de graaf bezegeld in groen was.

Hertog Willem van Gulick vergrootte in **1382** de rechten, terwijl ook Reinald IV in **1410**, Arnold in **1423** en Karel van Gelre in **1493** bevestiging en goedkeuring gaven.

Zelfs nog in de achttiende eeuw wordt Gendt in officiële stukken als stad genoemd.

Het oude handvest waarmee Gendt zijn stadsrechten kreeg is niet meer aanwezig. Ook het handvest waarmee graaf Reinald het recht bevestigd en vermeerderd heeft is niet bekend.

Het oudst nog bekende is dat waarmee hertog Willem in 1382 de rechten bevestigde en vermeerderde.

Op 21 juni 1783 verscheen in druk het academisch proefschrift van Conradus van der Voordt Pieck, woonachtig te Nijmegen, getiteld "**Statuta Gannitensia**".

Het proefschrift bevat een uitvoerige inleiding, de tekst van de stadsrechten, met eveneens uitvoerige toelichtingen, waarbij vergelijkingen met andere rechten en voorbeelden aangehaald worden over toepassingen in de praktijk.

De gebezigde taal is de Latijnse taal. De teksten van de stadsrechten zijn in het "Nederlands" van de betrokken tijd opgesteld.

Deze oorspronkelijke teksten zijn door ons letterlijk overgenomen.

De transcriptie van deze teksten, alsmede het er voorzien van een aantal verklarende noten, is verzorgd door een relatie van ons bestuurslid Tom Nahon, drs Boris Todoroff uit Brussel.

Het resultaat van het bovenstaande kunt u zien, volgend op een copie van het titelblad van het proefschrift op pagina drie.

De keuze van Conradus van der Voordt Pieck voor een proefschrift over de stadsrechten van Gendt is ongetwijfeld mede een gevolg van het feit, dat zijn voorouders er landerijen bezaten. (In 1538 verschijnt er een Arnd van der Voordt namens Gendt op de Geiderse landdag.)

Van villa Gannite marca naar Gendt

Het heeft van het jaar 793 tot het jaar 1937 geduurd voordat Gendt in 1937*) zijn vaste, door de overheid bekrachtigde, naam **Gendt** kreeg. De namen die onze woonplaats door de jaren had hebben wij in ons logo opgenomen.

Niet alleen de plaatsnaam heeft veel variaties opgeleverd. Getuige een brief van genealoog Ir. H.L. van Gent, uit Apeldoorn, die in 1985 o.a. schreef: In mijn naamgenotenverzameling komen de volgende 24 naamvarianten voor:

Van Gend	Gend
Van Gend	Gendt
Van Gent	Gent
Van Ghend	Ghent
Van Ghendt	Gente
Van Ghent	Genth
Van Genth	Genthe
Van de Gend	Genten
Van den Gend	Van Gendt de Leeuw
Van de Gent	Van Bovene van Gent
De Gendt	Van Gent Bruiel
De Ghendt	De Gendt von Gendttedel.

De foto op de voorpagina is niet in Gendt opgenomen.

Alleen het later bijdrukken op de kaart van het woord **GENDT** maakte het een Gendts souvenir. Op de achterzijde, hiernaast, is de afstempeling **GENT**.

De verzender van de kaart is het niet eens met het gedicht op de voorzijde, want hij schrijft: 'Wij verlangen al hard naar huis'. Dat is heel wat anders dan wat in het gedichtje staat 'Ik ben

gelukkig en tevreden'. Het positieve is alleen: 'Wij hebben een goed kosthuis bij een protestantsche steenbaas'.

De kaart geeft heel duidelijk aan dat de schrijfwijzen Gendt en Gent een tijd lang door elkaar gebruikt werden.

*) Hoe en waarom de naam van onze woonplaats uiteindelijk GENDT is geworden kunt u lezen in een publicatie van de kring uit 1993. (F10, De naam Gendt aan een zijden draadje)

In het kort: Een verzoek daartoe van de gemeente in november 1936 aan De Inspectie der Bevolkingsregisters gaat via een voorlopig Nee van het Ministerie van

Binnenlandse Zaken naar Gedeputeerde Staten van Gelderland en de archivaris van het Rijksarchief in Gelderland. Die zeggen allen dat de namen door elkaar gebruikt worden, maar adviseren om het verzoek af te wijzen. Uiteindelijk zegt toch een gedeputeerde: Als die mensen nou graag willen dat de naam met **DT** geschreven wordt, waarom zou je dan nee zeggen? Gent, België wordt er nog even bijgehaald en dan wordt het uiteindelijk in mei 1937 definitief: **GENDT**.

Harrie Scholten

Wandkleed

Op bovenstaande foto onthult commissaris van de koningin W. Geertsema een wandkleed, dat voor de gelegenheid tegen een muur van het N.H.-kerkgebouw bevestigd was, bij de opening van de viering van Gendt 750 jaar stadsrechten in 1983.

Het is thans een van de artikelen die net voor het opgaan van de gemeente Gendt in een groter geheel, aan de Historische Kring Gente werd overgedragen.

Tijdens onze verhuizing is het wandkleed weer opgehangen in de voormalige raadzaal.

De afmetingen zijn: 2.25 x 1.55 meter.

Op de achterzijde van het kleed is in wit linnen met bruine letters de hiernaast staande tekst geborduurd:

**Wandkleed, gemaakt naar het vignet van de stichting
“Gendt 750 jaar stadsrechten”**

Ontwerp vignet: Frans Leferink

Het idee hiervoor is ontstaan in de dagelijks

Bestuursvergadering d.d. 29 april 1982

Bewerking tot wandkleed

D. van de Bergh-Rensen

H. van den Bergh

Met medewerking van

N.Hendriks-van den Bergh

M.Hendriks-Teunissen

N.Hooyman-Verhoeven

Aangeboden aan de gemeente Gendt door de

Commissaris der Koningin in Gelderland

Mr. W. J. Geertsema namens de stichting

“Gendt 750 jaar stadsrechten” op 17 juni 1983

Gendt wor ik van hou

Ruim een week na de open middag in villa Ganita, was ik jarig. Van mijn vriend Leo Schennink ontving ik nevenstaand cadeautje: De ingekleurde plattegrond van Gendt van 1865 met een mooi lijstje en als voorgrond het lied: Gendt wor ik van hou.

Bij het optreden van de zanggroep Accoord ter opluistering van de open middag, vond dit lied onder meer ook veel bijval.

Leo vertelde dat hij meerdere telefoontjes had gekregen met verzoek om de tekst.

Omdat wij kleurendruk niet kunnen betalen, zullen wij de tekst van dit lied op deze pagina ook nog eens afdrukken

In januari 1986 werd het lied voor het eerst gezongen. Wie wat waar?

Dat zit zo:

Bij "Zanggroep Accoord" was een trio dat zich onder de naam van "De Hofzangers" zong bij "De Vette Kluut", dat bestond uit leden van "De Harmonie Sint Caecilia" en die optraden bij de feestelijke bijeenkomsten van het "Carnavalsgezelschap de Gentenarren"

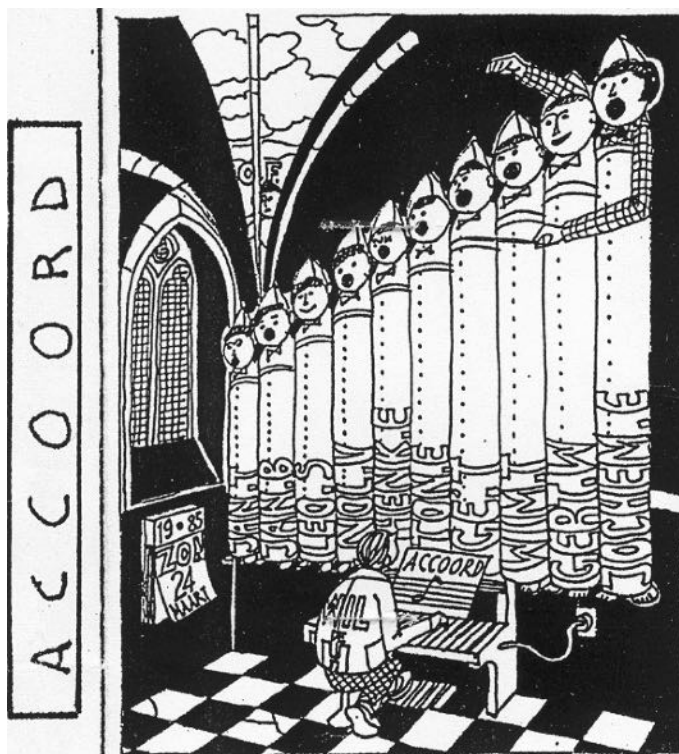
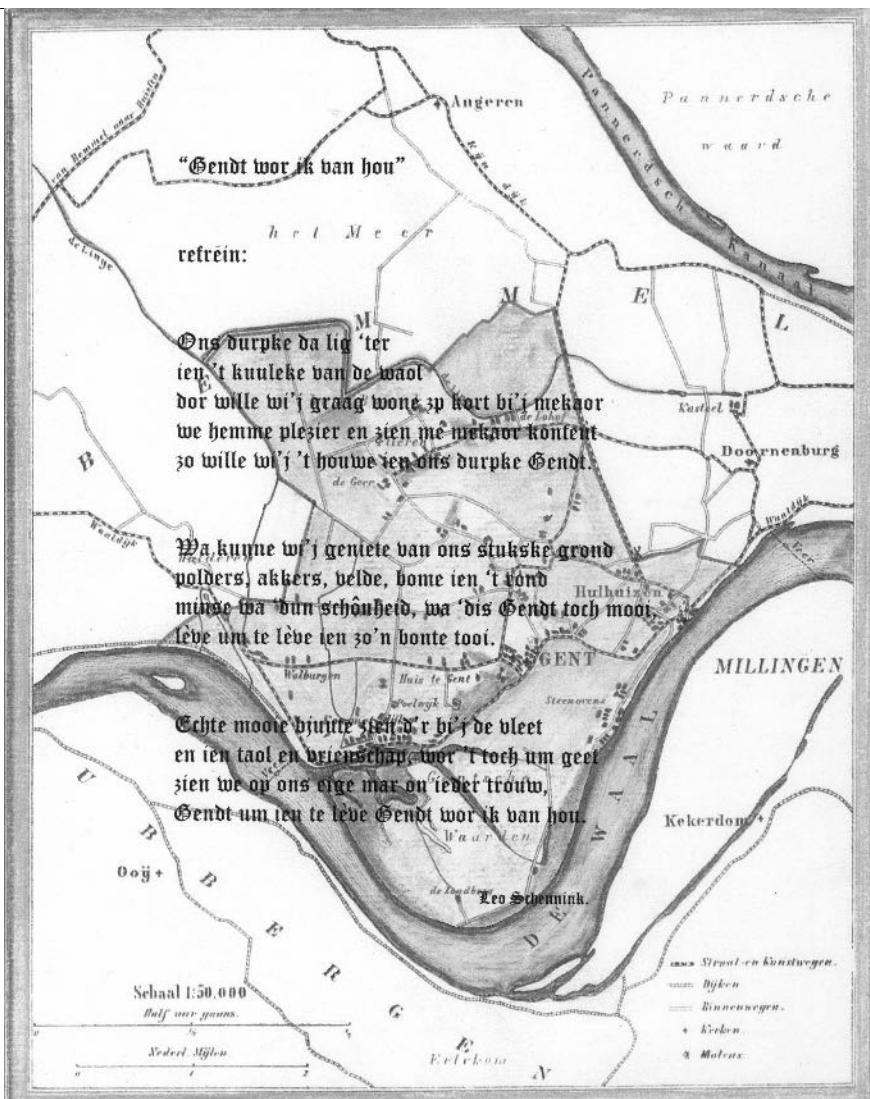
Ter gelegenheid van het 25 jaar bestaan van "De Vette Kluut" verzorgde deze een pronkzitting voor de Gentenarren in januari 1986, met als motto: "Een trip naar Zuid-Duitsland, Oostenrijk en Rusland". In de voorbereiding hiertoe schreef Leo (in zijn funtie als Hofzanger) de tekst voor het lied.

Het succes ervan was de reden dat het in het repertoire van Zanggroep Accoord werd opgenomen. HS

**Ons durpke da lig ter
ien 't kuleke van de Waol
dor wille wi'j graag wone zo kort bi'j mekaor
We hemme plezier en zien me mekaor kontent
Zo wille wi'j 't houwe ien ons durpke Gendt**

**Wa kunne wi'j geniete van ons stukske grond
polders, akkers, velde, bome ien 't rond
minse wa dun schônheid, wa dís Gendt toch mooi,
Leve um te leve ien zo'n bonte tooi.**

**Echte mooie bjuute zien d'r bi'j de vleet
en ien taol en vriendschap, wor 't toch um geet
Zien we op ons eige mar on ieder trouw,
Gendt um ien te leve. Gendt wor ik van hou.**

Accoord met de voornamen van de leden in 1985.

Aanwinsten

Aangeschaft:

Een zware tafel met 6 stoelen voor de burgemeesterskamer, in combinatie met een boekenkast..

Twee bureaustoelen bij de computers.

Een tweede hands computer.

Een opbergrek voor het archief van Tom Nahon.

En verder: overgordijnen, fotolijsten en allerlei accessoires en furnituren

Een driedelige boekenkast voor in de burgemeesterskamer.

Een mooie nieuwe vitrine voor de Raadszaal

Gekregen:

Sponsorgelden, € 500.- 495.- 150.- 100.- 50.- 40.- 30.- 25.-25.- 20.

- 10.-, tel zelf maar op

Gratis gebruik van een geluidsinstallatie .

Gratis koffie bij de opbouw van de eerstvolgende tentoonstelling in de Leemhof.

Gratis optreden van zanggroep Accoord.

Vele, vele gratis uren van vrijwilligers.

Van Leo de Beijer, een foto van schutterijleden voor het Hulhuizer kapelletje.(aan de Waal)

Van Tom Nahon, 3 boeken voor de bibliotheek

Van HKBemmel, boekje Geschiedenis Hervormde kerk te Bemmel.

Van Wim van Diessen, Plattegrond van werfterrein scheepswerf Vahali, met exacte plek van de processie-kapel.en 2 reclamefolders van scheepswerf Vahali.

Van HKHuissen, 5 bidprentjes.

Van Mw Flintrop, 8 missaals/kerkboeken, waaronder één met de titel "Gebed zonder eind".Daar zijn we nog maar niet aan begonnen.

Van Jos Aarntzen via Herman Hoogveld, een ronde bronzen plaquette, doorsnee 18cm. met de hiernaast staande tekst " De boom heeft gestaan op het Julianaplein, waar nu de 'vlam' staat. Herman Hoogveld heeft de plaquette bij vuilnis in de omgeving gevonden.

Van Martin v.d. Velde, een geëmailleerde tekstplaat van het overzetveer van Tieske de Beijer. Zie hiervoor pagina 6.

Van Catrien Jacobs en Wiely Derksen, een oude tijdsdoos met "Klokzeep"

Van Marja Braam-van Hetem, een foto van twee Gendtse families Braam.

Van familie Glaudemans, Bemmel, boombastschiller, oude perforator, 'n paar flinke porseleinen draadgeleiders (pötjes).

Van Fam Voermans, medaille van de H Familie

Van Nico de Boer, twee mooie interne publicatieborden en wat al niet meer.

Van Harry Lichtenberg (voormalig burgemeester), drie plakboeken, waaruit gekopieerd mag worden, Wapen van Gendt met beschrijving, foto moeder en kind, Herinnering Duitse week, Wapen van Poolse stad., bord Gendt nog schoner, bord Gelderse.Politie regio midden, Mozambiek meisje met beschrijving.

Van Sjaak Veldkamp, 10 foto's

Van W. Zwartktuis, een zeer oude houten paal, in de nabijheid van zijn huis bij de ontsluiting van de Molenwijk, op 3- 4 meter diepte uitgegraven.

Ben Berends maakte een mooie zijtafel voor in onze keuken.

Tot slot: Teruggegeven aan de Historische Kring Huessen, via Robert Melchers, een 80 jaar oud gedenkboek, dat ze per ongeluk ten onrechte aan hun collectie hadden onttrokken.

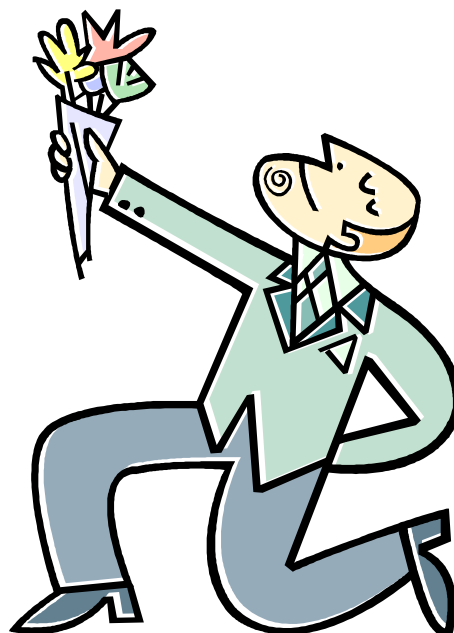
En als we nog meer dingen hebben gekregen, zoals bijvoorbeeld een wit tabakspijpje, die we wegens de drukke tijd niet hebben genoteerd, dan spijt ons dat. Maar we zijn ook daar blij mee.

Hierbij een bloemetje als dank.

Harrie Scholten

**STEUNSTICHTING
GENDT-DOORNEBURG**

Reacties van Leden

Van ons lid, **Willie Seegers**, uit Amersfoort ontvingen we onderstaande brief:

Sedert enkele maanden heb ik op internet de stamboom van de familie Seegers gepubliceerd.

De Historische Kring Gent heeft in het verleden voor mij een uitgave verzorgd van de Gendtse genealogie van Thijs Seegers.

Met deze gegevens en veel eigen speurwerk heb ik een bestand van 791 personen samengesteld die allen of direct familielid zijn of een relatie met de familie Seegers hebben.

Ik zou dan ook willen verzoeken om aandacht voor mijn homepage te vragen in "Marktpraat" (Ganita mare). Etc.

Bij deze dus: <http://home.hetnet.nl/willie.seegers>

Peter Langen (Gendt) schrijft een briefje naar aanleiding van het artikel van Wim Otemann in Marktpraat 2004 nr.3 met de titel: "Vijf verborgen namen in Boerderij":

In dat artikel staat o.a. dat H.Folmering deuren met mooi houtsnijwerk had gemaakt voor de RK kerk die in het begin van de vorige eeuw werd gebouwd.

Peter schrijft: Mijn schoonvader Piet van der Velden heeft na de oorlog uit de puinhopen van deze kerk de restanten van betreffende deuren mee naar huis genomen (hij is net na de oorlog met een klussenbedrijf begonnen) en heeft het hout gebruikt om er een bed mee te maken. Het is weliswaar een twijfelaar geworden, maar toch een mooi tweepersoons bed.

Het betreffende bed is nog steeds in de familie en wel bij zijn dochter Helma, die het nog steeds in gebruik heeft.

Ook heeft hij destijds hout van de preekstoel uit de puinhopen weten te halen en daarvan is de wieg gemaakt, die ook nog als trots bezit in de familie is en ook nog in gebruik is. kleinkinderen hebben er de eerste levensjaren in doorgebracht. Het is gewoon een prachtig pronkstuk.

Mw van Straaten-Kerkman uit Hilversum belde en zei dat ze het verhaal in de vorige Marktpraat over Buurtschap de Kapel erg interessant had gevonden.

Ze meende dat de dames van de Velden, Antje, Mina en Hanje niet de But werden genoemd maar de Vrollie.

Ze wist volgens mij niet zo goed meer dat dat in het Gendts eigenlijk dezelfde betekenis heeft.

Ze zei ook dat ze nog ouwe foto's, of negatieven ervan, van Gendt had en dat ze die eens zou uitzoeken en ons toesturen om er kopieën van te maken. Misschien heeft ze het vergeten. Als ze dit leest: We zitten er op te wachten!

Een halve over!

Heel nuttig benutten

deel van de raadgevin-

"De rechterhand der huisvrouw".

Onderdeel Lichaams, gezondheids- en schoonheidsverzorging

796 Een goed uiterlijk krijgt men door 's-morgens aan gymnastiek te doen.

797 Slaap is een schoonheidsmiddel, want hij verhoogt alle lichamelijke functies.

798 In de eerste uren slaapt men om het eten goed te verteren, steeds op de rechterzijde, dan pas op de linker

799 Een betrouwbaar middel om te slapen is het rauwe sap van 1 - 2 uien. Men moest het elke avond drinken.

800 Appels, laat op de avond gegeten, bevorderen het inslapen

801 Tegen slapeloosheid helpt lauwe kamillethee, waarin men een paar druppels valeriaan gedaan heeft

802 Tegen slapeloosheid neemt man van tijd tot tijd een dennennaaldenbad. Goed is ook verdunde valerianthee, of een korte wandeling voor het slapen gaan

803 Warme voeten hebben grote waarde als slaapmiddel.

804 Kan men niet goed inslapen, dan maakt men in bed liggend ademhalingsoefeningen.

805 Slapeloosheid bij kinderen bestrijdt men door koude omslagen om de kuit. Deze omslagen zijn geheel onschadelijk en veroorzaken nooit verkoudheid.

806 Zij die aan slapeloosheid lijden moeten zoveel mogelijk veren bedden vermijden.

Wat zullen we met zijn allen over een paar weken lekker slapen.

pagina

om die te met een 1124

gen uit

Welkom als nieuw lid

Leden

wegens overlijden hebben we afscheid moeten nemen van Geert Wanders.
Wij wensen de nabestaanden veel sterkte bij de verwerking van het hun overkomen verlies.~

*Na een zeer liefdevolle verzorging door Annie,
Mirjan en verplegend personeel van de Thuiszorg
is op 2 februari 2005 op 75-jarige leeftijd thuis
overleden*

Geert Wanders

Gerardus Johannes

echtgenoot van

Annie Wanders-Stevens

Leden

Omdat we per 31 december 2004 4 leden hadden die de jaarlijkse bijdrage nog niet betaald hadden, hebben we hun namen uit onze ledenlijst moet

We kunnen helaas geen geld uitgeven als we het niet eerst hebben ontvangen.

Oud en nieuw nieuws

Ganita mare is het contactorgaan van de Historische Kring Gende.

Het lidmaatschap van de H.K.G. bedraagt € 15.= per jaar.

Daarnaast heeft u de keuze om een abonnement te nemen op het jaarboek "Terugblik", dat onder auspiciën van 5 historische verenigingen uit de Betuwe rond het jaareinde wordt uitgegeven. De kosten van dit abonnement zijn € 6.=. (Minstens € 2.50 voordeel ten opzichte van de losse verkoop).

Ganita mare verschijnt drie maal per jaar voor de 439 aangesloten en 26 ruilleden en instellingen. Samen dus 465.

De vaste openingstijden van ons onderkomen, adres Nijmeegsestraat 19, zijn van september tot en met juni: elke maandagavond van 20.00 uur tot 22.00 uur

en elke woensdagmorgen van 9.30 uur tot 12.00 uur.

Mw A.Hoogland-Peters, Hoogkarspel
Mw Wil van Kooten-Huting, Velsbroek
G J W Doornink, De Heurne
Fam Rotmans Rensen, Arnhem
Mw Bets Wolf-Seegers, Pannerden
H H Th Aarntzen, Angeren
T J M Otemann, Angeren
Rikken, Haalderen en uit Gendt:
Paul en Toos Verhoeven-Bons
Mw M G Janssen Gerdse
Mw J M P de Beijer-van Moerkerk
Wim Seegers
J G W Kersten
René Kregting
J van Moerkerk
Geert Wiltink
Mw M Hulshof-Mom
M.Janssen
Mw Wilma Rutjes
H van de Brink
Mw Hanny Tittse-Tromp
W J Evers
Mw Diny Meijer-Wannet
Mw Carla Klaassen
Joop van der Straaten
M A J vd Velden
G vd Sant
H B M Polman
B van Luenen
J G Th Schouten
J F Witjes.

Totaal 31

Colofon:

Secretariaat: Yvonne de Boer
Waterwolf 31
6681 TH Bommel
☎ 0481 422400

e-mail historischekringgente@betuwe.net

Redactie Ganita mare: Harrie Scholten
H.Braamstraat 2
6691 ZD Gendt
☎ 0481 421503

website
www.historischekringgente.nl

Huisvesting: in Villa Ganita
Nijmeegsestraat 19, 6691 CK Gendt

Betalingen:
Hist.Kring Gende te Gendt
bank 1164 26 705 giro 23 35 165

